

Отже, українсько-московський договір 1654 р. – перший документ, який відокремив Україну від Польщі, узаконив Українську козацьку державу як самостійного учасника міжнародної політики. Без цього договору й допомоги Росії не могла б завершитися перемогою національно-визвольна війна українського народу. Які б дискусії не відбувалися навколо цього питання, цілком імовірно, що український керманіч, укладаючи Переяславсько-Московський договір, прагнув, нарешті, вирвати українські землі зі складу Речі Посполитої й розбудувати власну незалежну державу.

Шевеліна А.
НТУ «ХП»

РОМАНТИЗАЦІЯ ОБРАЗУ ІВАНА МАЗЕПИ У СВІТОВІЙ І ВІТЧИЗНЯНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Протягом багатьох століть до образу Івана Мазепи зверталися історики й літератори: Вольтер («Історія Карла XII»), Байрон (поема «Мазепа»), Ю. Словацький (трагедія «Мазепа»), Б. Залеський («Дума про Мазепу»), О. Пушкін (поема «Полтава»), К. Рилєєв (поема «Войнаровський»), Б. Лепкий (роман «Мазепа»), В. Сосюра (поема «Мазепа»). У своїх роботах вони по-різному оцінювали його постать і діяльність. Актуальність дослідження еволюції образу гетьмана Мазепи полягає у з'ясуванні співвідношення історичної та художньої правди, у необхідності впровадження в літературний обіг тих творів, які сприятимуть піднесенню національної свідомості українського народу. Образ гетьмана Івана Мазепи зазнав еволюції в історико-літературному процесі: від вихвалянь (за часів правління) до таврування як «зрадника» (після поразки в Полтавській битві). Можна виділити три напрямки створення образу Івана Мазепи: романтичний, ідеологічний та об'єктивно-історичний. Байрон у своїй поемі «Мазепа» створив романтичний образ «вродливого красеня», «шляхетного злочинця», який кидає виклик суспільству, його законам, моральним нормам і зазнає неминучої кари. У поемі В. Гюго Мазепа остаточно втрачає риси конкретного історичного діяча й міфологізується.

Драма Ю. Словацького «Мазепа» заснована на історичних реаліях. Його герой, шляхетний, хоча дещо необачний, утягнений у похмуру драму, у якій рушійними силами є боягузтво короля, злочинна любов і сліпа ненависть воєводи. О. Пушкін в поемі «Полтава» змалював Мазепу з погляду державної процарської російської ідеології, тому постать гетьмана зображується в найчорніших барвах. Образи Петра I та Мазепи Пушкін розташовує на полюсах міфічної вертикалі. Петро I – напівбожество, на яке не падає жодна тінь, а образ Мазепи пов'язується зі світом зла та мороку. Поет наділяє його демонічними рисами: у нього немає довірливих взаємин із людьми, він самотній, постійно плакає підступні плани й повсюди сіє зло. Серед росіян XIX ст., коли політика вимагала зображувати Мазепу ворогом держави, протилежний образ створив К. Рилєєв у поемі «Войнаровський». Мазепа Рилєєва є особою шляхетною і трагічною: на зраду Петрові I, якого високо цінував, і на величезний ризик, пов'язаний із розпочатою грою, він зважився заради добра свого народу.

Одним із перших серед українських письменників, які спробували всебічно й об'єктивно висвітлити образ Мазепи, став Богдан Лепкий. У своїй трилогії «Мазепа» він створив уявний психологічний портрет гетьмана, борця за ідею української державності.

Доля гетьмана Мазепи, сповнена гострих колізій, надихнула багатьох митців на низку захоплювальних творів, які, проте, не позбавлені всіляких перебільшень і явних прикрас. Окрім негативної романтизації, образ українського гетьмана зазнає також ідеалізації, виступаючи втіленням свободи, непримиренності до тиранії, безстрашності й мужності в боротьбі за національне визволення своєї країни.

Медведков І.
НТУ «ХП»

ОБРАЗ ІВАНА МАЗЕПИ В МЕМУАРАХ ПОЛЬСЬКОГО ШЛЯХТИЧА ЯНА ПАСЕКА

Справжній політичний і навіть звичайний портрет гетьмана Івана Мазепи – одна із загадок української історії. Свого часу цар Петро I наказав знищити всі його зображення, і тому в розпорядженні сучасних істориків є

п'ять різних варіантів вигляду гетьмана, який прожив досить цікаве політичне життя та зробив карколомну політичну кар'єру. Метою нашої статті є аналіз образу І. Мазепи в мемуарах його сучасника Яна Пасека.

Ян Хризостом Пасек походив із розгалуженого польського шляхетського роду, який мав маєтності на Поділлі, Смоленщині й у Равському воєводстві. На схилі життя Пасек, який довгий час перебував на військовій службі, написав мемуари про події з 1656 по 1688 рр. Дослідники знайшли в них чимало помилок, оскільки Пасек писав через 20–40 років після подій. У мемуарах згадано переважно конфліктні ситуації, що виникали між І. Мазепою й автором, «любовні пригоди» майбутнього гетьмана тощо.

В указаних мемуарах, на нашу думку, є декілька найцікавіших епізодів. Уперше Мазепу згадано в мемуарах під час знайомства з Пасеком. Одного разу Пасек і Мазепа, випадково зустрівшись і познайомившись, разом їхали до короля, який тоді перебував у Гродно. Мемуарист із козаком дискутували про політику, після чого Мазепа чомусь запідозрив Пасека та сказав, що неможливо, щоб цей чоловік без прихованої причини їхав у литовські й білоруські краї. Король, помилково поінформований Мазепою, послав збройний загін, який мав заарештувати шляхтича й доставити у Гродно. Там під час тривалого розгляду справи мемуарист постав перед сенаторами й виголосив самозахисну промову.

Наступна згадка про Мазепу датована 1662 р. Він уже перепросив короля за гродненський випадок і знову приїхав до двору. Одного разу мемуарист прийшов до дверей покою, де був король, біля них стояв Мазепа й слуги. Пасек (добряче напідпитку) каже Мазепі: «Чолом, пане осавуло!». Той гордовито відповів: «Чолом, пане капрале!» Сказав це тому, що в Пасека у Гродному вартували німці. Оповідач ударив Мазепу в обличчя, усі присутні підскочили, бо король за дверима. Жоден слуга не підтримав Мазепу. Паж увійшов до покою й повідомив: «Пан Пасек ударив Мазепу». А король тут же відповів йому ляпасом: «Не базікай абищо, коли тебе не питають». Однак після іншого випадку король наказав покликати Мазепу й обнятися їм із Пасеком та перепросити один в одного. Так вони помирилися й сиділи потім за столом разом.

Отже, Ян Пасек мав неабиякий літературний талант, мав почуття гумору. Його мемуари дуже добре передають спосіб життя й мислення дрібного польського шляхтича, деякі цінні згадки ми тепер читаємо із захопленням.

Гавриленко Т.
НТУ «ХПІ»

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ У XVIII ст.

Вивчення культурних та освітніх надбань Києво-Могилянської академії є не тільки цікавим, а й актуальним для розвитку системи освіти в Україні.

Навчальний рік в академії розпочинався 1 вересня, хоча приймали й серед року (бо тут із розумінням ставилися до можливостей різних сімей відпустити дитину чи парубка з дому на навчання в той чи інший час). Вікових обмежень не було: в академії дотримувалися просвітницьких ідей, тобто прагнули дати знання якнайбільшій кількості молоді. Із новоприбулими префект проводив співбесіду: «отведывал память и остроумие». Після тестування він відправляв прибулого до того чи іншого класу.

Уроки (лекції) тривали 1 годину. З 8 ранку до 6 вечора всього було 8 уроків з перервою на 2 години. Організацією навчання займався префект, який мав право контролювати уроки й знання студентів. У граматичних класах учителям призначали помічника зі старших студентів – аудитора. Були й інші посади серед студентів: дзвінник – будив бурсаків і дзвонив на початку і в кінці уроку; калефактор – за наказом учителя виконував дрібні покарання.

Щосуботи учні граматичних класів складали своєрідний іспит з матеріалу, пройденого за тиждень, – суботівки. У кінці року на основі поточного контролю виставляли річні оцінки. Студентів, які погано навчалися, не відраховували, їх просто не переводили до старшого класу. Тим, хто скінчив навчання, видавали атестат за підписами ректора й префекта. В атестаті зазначалося: скільки навчався студент, у яких класах, які науки опановував, які мав успіхи; також оцінювалися його моральні якості та ставлення до товаришів-студентів. Важливим складником навчального